

den ovennævnte bog om det ældste danske glas, og Peter Riismøller og Mogens Schlüter optræder som forfattere begge steder. Det er et hidtil næsten uopdyrket område, der forelægges, da der næsten ikke er foretaget undersøgelser på dette felt, men den nye bog viser, at arbejdet med større ret kunne hedde jysk glas, da alle glasværker undtagen et lå i Jylland, og det københavnske kender man ikke meget til. Det arbejdede i det 17. århundredes sidste halvdel og falder derfor uden for den begrænsning, titlen angiver, og derefter opførte forsøgene på at fremstille glas herhjemme indtil forrige århundrede.

De tre forskere har forsøgt at kortlægge et terra incognita, så skildringen må med nødvendighed blive ufuldstændig, og mange afsnit rejser ubesvarede spørgsmål, uden at det kan bebrejdes forfatterne, da det netop er deres fortjeneste, at der nu kan arbejdes videre på det fundament, de har lagt, og det ville være for stor en selvfornægtelse, at de skulle fortie, hvor meget de har nået.

Vanskelighederne ved studiet af gamle glas er iøjnefaldende for enhver. Der er næsten kun bevaret stumper og skår eller mislykkede produkter, hvoraf der ikke lader sig slutte noget sikkert om formerne, og det er undertiden svært eller umuligt at afgøre, om man har at gøre med en hjemlig tilvirkning eller fremmed indførsel. Det gør ikke bogen ringere, at forfatterne udtaler sig med varsomhed, og alle, der vil studere denne mærkelige periode, kommer ikke uden om deres skildring af de kejtede forsøg på at gøre Jylland til et industriland. Særligt bør det fremhæves, at bogen med rette bygger både på de arkæologiske og litterære kilder. Det er sjældent, det sker, skønt det skulle synes selvfølgeligt, at alt ma-

teriale udnyttes uanset dets art. Forfatterne har rejst sig selv og emnet et smukt minde.

Helge Sjøgaard

*Vagn Skovgaard-Petersen, Palle Lauring, Torben Gregersen, Per Krarup: Skolebøger i 200 år. (Gyldendal 1970) 245 s.*

Denne bog er udsendt af forlagets lærebogsafdeling, der også skulle være med til at fejre 200 års jubilæet sidste år. De fire forfattere har delt opgaverne mellem sig, således at Skovgaard-Petersen kort præsenterer skolebøgerne som kulturhistorisk kilde, Lauring skriver om de ældste bøger frem til 1900, Gregersen om folkeskolebøger fra 20. århundrede og Krarup endelig om latinske bøger. Det er blevet en virkelig fornøjelig bog. Forfatterne er gået til opgaverne i al uhøjtidelighed, og kun i Gregersens afsnit er der momentvis lidt stilfærdig saglighed – hvilket kun skyldes, at han mere end de andre har behandlet reformideer, skoleplaner, love osv. Det er der kommet meget godt ud af; men det falder ligesom lidt ved siden af al den anden veloplagte morskab. Nu er det naturligvis ikke morskab alt sammen, eller rettere det *var* det ikke i gamle dage eller i ens egen skoletid, som mange af de grelleste eksempler fint holdt stand i: »Faderen og sønnen elskede den samme kvinde«, lærtes hos Mikkelsen. Det var vel godt nok, især da »to kvinder er værre end én«. At samme Mikkelsen, efter hvis system generationer i snart 100 år har lært latin, måske har haft pædagogiske vanskeligheder, derom vidner sætningen: »Slette drenge bør afskrækkes fra at skade« – og især den efterfølgende: »Gid drengene altid adlød lærerne«. Bortset fra et sådant privat

hjertesuk er det nok mere skiftende tiders almene træk, der dukker frem i skolebøgerne – vel at mærke, hvis man forstår at drage dem ud. Det kræver en hel del all-round viden, og mulighederne fører langt videre, end både Lauring og Krarup har haft plads til det her i deres ellers så afvekslende afsnit. Hos Gregersen savner man et forsøg på at aflæse politiske eller måske rettere kulturpolitiske aspekter i bøgerne i hans periode. Måske er der ingen; men det havde i så fald været interessant at undersøge, hvorfor der ikke var det. Det er tidens opfattelse af sig selv, skolebøgerne belyser – før i dage sommetider en noget lang tid, for der kom mange oplag af samme bog; men det er også tidens omgivelser, dens normer og idealer. Herforuden viser de også noget om undervisningsformer; men man skal være varsom med at bedømme *deres* succes efter bøgerne. Bog og system behøver ikke at være kongruente; begges fremgang er afhængig af lærerens talent, og det er ligeså vekslende som de andre ting, måske mere. Den udmærkede bog er forsynet med kronologisk bogliste, register og ikke mindst mange velvalgte billeder og teksteksempler. Der er meget at ryste på hovedet af, men taget i tid og sammenhæng og forstået ud fra de givne forudsætninger bliver der såmænd ikke meget tilbage, der var helt tåbeligt.

*Finn H. Lauridsen*

*Sven Tito Achen og Ole Rostock: Bibliografi over heraldisk litteratur i Danmark og om Danmark 1589–1969 (Dansk historisk Fællesforening, 1971). 192 s.*

Det ville være forkert at henvise denne bibliografi, udsendt i DHF's hånd-

bogsserie, til kun at være af interesse for fagheraldikere eller særligt heraldisk interesserede. Bogen vil være et udmærket hjælpemiddel for alle, som søger oplysninger om slægtsforhold, segl, flag og faner, symboler i bo- og varemærker, dekorationsdetaljer på mønter, sølvtøj, gravsten, kalkmalerier osv., osv. Lokalhistorikere f. eks. vil her direkte kunne hente meget stof til opklaring af problemer, som de tidligere måske har haft vanskeligt ved at løse og derfor har opgivet at tage med i deres arbejder.

Bibliografien har hentet sine titler fra de danske hovedbibliografier: Dansk Bibliografi, Bibliotheca Danica og Dansk Bogfortegnelse, tillige fra de videnskabelige bibliotekers kataloger og kartoteker, fra Tidsskriftsindex, Aviskronikårbog, Dansk historisk Bibliografi, diverse specialbibliografier, større værker, tidsskriftsrækker, Registreringstidende, Statstidende, Ministerialtidende, lovsamlinger m. v. Fra udlandet er medtaget hovedsagelig norske, svenske og tyske ting af interesse for danske forhold, men udvalgt mere tilfældigt og ikke udtømmende. Antallet af numre er ca. 2.500, og publikationerne rækker i tid fra 1589 til 1969. En kort indledning præsenterer systematikken og principperne for udvalg og opstilling. Den detaljerede indholdsfortegnelse gør det ud for stikordsregister, således at der kun er udarbejdet forfatterregister.

Bogens ydre har man med held gjort indbydende med Henrik Hieltstiernes exlibris fra ca. 1750 og Erik Menveds og Ingeborgs gravsten fra Ringsted. På forsatspapiret har man anbragt elefantriddervåbenskjolde fra 1704, og hvert hovedkapitel indledes af en afbildning med tilknytning til de følgende titler. Det er vel ment som et forsøg på at vise, at også andet i en bibliografi end indholdet kan være